

Hoe ik de Hongerwinter in Den Haag maar net overleefde...

Wel, hier zit ik dan voor mijn computer om te proberen of ik nog een stukje kan schrijven in het Hollands. Mijn vrouw Johanna en ik kwamen in juni 1954 naar Canada op de Johan van Oldenbarnevelt. Dat is een lange tijd geleden. Ik schrijf nooit naar kranten en om mij bezig te krijgen om iets te schrijven, vooral in het Hollands, vergt wat bijzonders.

Dat bijzonders vond gisteravond plaats toen wij tv aan het kijken waren.

Het programma heette 'The liberation of Holland'. Het ging over de Zeeuwse eilanden die zwaar werden verdedigd door de Duitsers, omdat die ze controle gaven over de haven van Antwerpen. Niets of niemand kon erin of eruit zolang zij daar zaten. Het Canadese leger moest proberen om die Duitsers te verwijderen. Dat was verschrikkelijk moeilijk. Uiteindelijk kregen zij de Duitsers eruit, maar 13.000 jonge Canadese jongens verloren het leven en 6000 gewonden werden geoperieerd in de maanden dat er gevochten werd.

Ik pakte de pen omdat dit televisieprogramma me herinnerde aan de bevrijding van Den Haag in 1945, nadat wij die verschrikkelijke Hongerwinter waren doorgekomen. Toen ik op tv de mensen weer zag toen de Canadese troepen de stad binnenkwamen, voelde ik mijzelf weer daar. Ik was 14 in de Hongerwinter en werd net 15 toen we bevrijd werden. Ineens voelde ik de pijn en de verschrikkelijke spanning van het leven onder die moeilijke omstandigheden. De tranen spoelden over mijn gezicht, ik was volledig van de kaart! Na al die jaren greep het mij aan alsof ik er nog was, midden in De Oorlog en de honger en de ellende.

Ik heb een artikel geschreven over de Hongerwinter voor het januari-nummer van De Krant, want het is nu 65 jaar geleden en het mag niet vergeten worden.

Bombardement

Het was ongeveer kwart over acht in de ochtend toen we een enorm gebulder hoorden van overvliegende bommenwerpers. Ik rende, nee vloog, twee verdiepingen de trap op naar het zolderraam. Ik zag een enorme armada van vliegtuigen in brede formatie heel erg laag vlak over ons huis vliegen. Ik kon de piloten in de cockpit zien zitten. Luttele minuten later vlogen ze boven het Bezuidenhout, een woonwijk in Den Haag. Toen werd het me duidelijk wat ze van plan waren. Ze lieten bommen vallen die met kettingen aan elkaar zaten, zodat ze op het moment van inslag zo groot mogelijke schade aanrichtten. Binnen de kortst mogelijke tijd stond het gehele Bezuidenhout in brand. Stijf van angst stond ik op zolder, bang dat wij de volgende zouden zijn, maar die dag werden wij gespaard van een gewelddadige plotselinge dood.

Ik weet dat het de bedoeling was om de Duitse V2 installaties te bombarderen, maar door een navigatiefout werden 486 mannen, vrouwen en kinderen, die op de verkeerde tijd op de verkeerde plaats waren, voortijdig van het leven beroofd. 3315 Huizen brandden tot de grond toe af, 1217 huizen waren zwaar beschadigd en

Treffende blik op het monument 'Menselijke Vergissing' in het plantsoen van het ministerie van Sociale Zaken aan de Schenkade in Den Haag, ter herdenking van de slachtoffers van het bombardement op het Bezuidenhout.

12.000 mensen verloren hun woning en al hun bezittingen.

Een paar dagen later ging ik erheen en liep een straat in waar de hele voorgevel van een huis was weggegreep het mij aan alsof ik er nog was, midden in De Oorlog en de honger en de ellende.

OORLOGSHERINNERING

JOHN VAN DER MEER
NANAIMO, BRITISH COLUMBIA

Twee maanden later werden we bevrijd door het Canadese leger. Dat gebeurde 65 jaar geleden, aan het eind van wat bekend zou komen te staan als de Hongerwinter 1944-45. Ik was toen 14 jaar oud en nu dus bijna 80, als de Canadezen toen niet gekomen waren was ik nu dood geweest.

Spoorwegstaking

In september 1944, om onze bevrijding door de Canadezen te trachten te ondersteunen en bespoedigen, gingen de Nederlandse spoorwegwerkers, 30.000 man, in staking. Dat stond de Duitsers niet aan en ze dreigden iedereen die de maandag na de afkondiging van de staking niet terug op het werk zou zijn met de kogel. Op maandag kwam bijna niemand opdagen en het treinpersoneel moest onderduiken. Ze werden verborgen door dappere burgers, op boerderijen verspreid door het land. Er werd aangekondigd dat een ieder die onderduikers herbergde doodgeschoten of naar een concentratiekamp gestuurd zou worden. Aangezien hun dreigementen geen effect sorteerden verklaarden de Duitsers dat ze

zonder spoorwegen de vier miljoen inwoners van het dichtbevolkte westen van Nederland niet van voedsel konden voorzien. Er werden Duitse spoorwegmensen naar Nederland gehaald, maar die reden alleen voor de Duitse oorlogszaak. Hun voornaamste bezigheid was het leegroven van fabrieken en de machinerie naar Duitsland transporteren, waarna de lege gebouwen opgeblazen werden. De voedselsituatie in het westen werd nijpend. De winter naderde en het zou, dat wisten we natuurlijk nog niet, een van de koudste winters in de annalen worden.

Met de distributiebonnen die we nog hadden konden we geen eten, of iets anders meer krijgen. Grote fornuizen of kachels konden niet gebruikt worden, omdat die teveel schaarse of geheel niet beschikbare brandstof verbruikten. We maakten een soort noodkachelkje uit een koffieblok. Tegen Kerstmis stond het er vreselijk slecht voor. Het was nu noodzakelijk geworden om een kar op straat op te stellen die een halve lepel bloemding door de Canadezen te trachten te ondersteunen en bespoedigen, gingen de Nederlandse spoorwegwerkers, 30.000 man, in staking. Dat stond de Duitsers niet aan en ze dreigden iedereen die de maandag na de afkondiging van de staking niet terug op het werk zou zijn met de kogel. Op maandag kwam bijna niemand opdagen en het treinpersoneel moest onderduiken. Ze werden verborgen door dappere burgers, op boerderijen verspreid door het land. Er werd aangekondigd dat een ieder die onderduikers herbergde doodgeschoten of naar een concentratiekamp gestuurd zou worden. Aangezien hun dreigementen geen effect sorteerden verklaarden de Duitsers dat ze

Ik werd rond die tijd benaderd door een oudere jongen, van een jaar of

16, die vroeg of ik bij het verzet wilde komen. Ik had interesse, maar toen hij me met een geweer wilde leren schieten kreeg ik koudwatervrees en bedankte ik. Binnen enkele weken rolde de Gestapo die beweging op en volgens zijn burens werd de jongen op de vlucht neergeschoten. Het is niet voor te stellen wat hij onder handen van de Duitsers zou hebben doorgemaakt als hij het overleefd had. Ik vertelde mijn ouders over deze geschiedenis natuurlijk niets.

Duitse patrouilles

We hoorden eens dat een paar straten verderop een winkel waar Duitsers boodschappen konden doen overmeesterd was door een groep mensen, omdat ze bakolie hadden. Die gebruikten we om 's avonds een olielamp te branden. Zodra ik dat hoorde ging ik erheen, maar toen ik aankwam was alles al voorbij.

Een Duitse patrouille had acht wilde lekeurige mensen die zich rond de winkel ophielden gegijzeld. Die werden voor de winkel opgesteld en doodgeschoten. Niemand mocht de lijken weghalen, omdat ze als voorbeeld moesten dienen voor als er weer zoiets zou gebeuren. Pech, als je net op het verkeerde moment door die straat liep.

Niet lang daarna volgde ik een wagen vol aardappelen, die uiteindelijk parkeerde voor een Duits kantoor. Mensen vormden al snel een menigte om de wagen heen en ik stond er ook tussen. De twee mannen in de kar begonnen de aardappelen uit de kar te gooien en ik wist een aardige portie onder mijn hemd te proppen voordat ik me uit de voeten maakte. De menigte was erg bedreigend geweest voor de twee mannen. Op weg naar huis zag ik een Duitse patrouille-

Gedenkraam in het gemeentehuis van Kamerik

wagen snel naar de kar toe rijden en weer was ik net op tijd weggekomen.

Met twee andere jongens ging ik op een dag naar het park om een boom om te zagen voor brandhout. Toen we de boom aan stukken gingen zagen kwam er een Duitse patrouillewagen op ons af. De Duitsers waren vriendelijk en zeiden dat we door mochten gaan met zagen. Een paar uur later waren we klaar. Toen dwongen de Duitsers ons om een vrachtwagen vol te laden met het hout en begrepen we wat er gaande was. Ze schopten ons hard en schoten een geweer af over ons hoofd heen. Reken maar dat ik toen in mijn broek geplast heb! We renden weg en hoorden ze achter ons lachen. Ik zweer dat ik toen een wereldrecord hardlopen gebroken heb.

Roof en Razzia's

De spanning waaronder we voortdurend leefden was enorm. Je kon de voordeur uitgaan en nooit meer terugkeren. Alles was stuk. Alle fabrieken waren leeggehaald, de trams waren weggeroofd uit de steden en niemand leek meer aan het werk te zijn. Mijn vader probeerde naar het Oosten te komen om wat eten te vinden voor ons gezin. We wisten niet of we hem ooit nog terug zouden zien.

Velen gingen met de fiets en op de terugreis werden ze door de Duitsers tegengehouden. Die pakten alles van ze af, inclusief de fietsen. Ik zag zelf hoe twee Duitsers zich op straat verborgen hadden en iedere keer als er een nietsvermoedende fietser aankwam tevoorschijn sprongen met het geweer in de aanslag en de fiets afpakten. De fietser kreeg een tegoedbon voor een nieuwe fiets voor na de oorlog. Ja, ja!

Het materieel van de spoorwegen werd geroofd en afgevoerd naar Duitsland. De dijken werden opgeblazen en duizenden hectaren polderland kwamen onder water te staan. Maar dat was nog niet genoeg voor ze. Ze probeerden alle mannen tussen 17 en 60 jaar oud te vangen en naar Duitsland af te voeren om ze in de oorlogsindustrie tewerk te stellen. 150.000 mannen werden naar Duitse fabrieken afgevoerd.

Wij woonden in een bovenhuis en op een ochtend zag ik vanuit het raam dat er Duitsers bezig waren een mitrailleur op te stellen op de hoek van onze straat. Dit was het begin van een razzia, ze waren op zoek naar mannen en jongens van 17 jaar en ouder die zich niet gemeld hadden. Ze kwamen de trap op naar onze woning toe. Ik trilde als een rietje en

stond op het punt om in te storten, ik zou niet hebben kunnen praten. Ze vroegen aan mijn moeder: "waar is uw man en heeft u een zoon die zich hier verbergt?" Mijn moeder was heel dapper en zei dat ze alletwee niet thuis waren, onderweg op zoek naar eten.

Maar ondertussen zat mijn broer in een schuilplaats een verdieping hoger, achterin een bergruimte. Soms schoten de Duitsers willekeurig dwars door het plafond, omdat ze wisten dat dat een favoriete schuilplaats was. Maar we hadden weer geluk. De twee Duitsers gingen zitten om bij te komen en een praatje te maken. Ze hadden er genoeg van, godzijdank. Niet alle Duitsers waren immers Nazi's. Er zaten ook fatsoenlijke mensen bij, maar die moesten doen wat ze opgedragen werd, anders gingen zij er ook aan. De Gestapo en de SS waren de echte moordenaars, hoewel er in de Wehrmacht ook fanatiekelingen zaten.

Onmogelijke honger

Wij hadden een ouder echtpaar als burens en ik hielp ze vaak, omdat het heel slecht met ze ging, zonder eten. Op een ochtend bedacht ik dat ik al een paar dagen niets van ze gehoord had en ik probeerde hun deur. Die was niet op slot en toen ik hun woning inging lagen ze alletwee dood op bed. Misschien hebben ze elkaar wel geholpen te sterven, ik zou het nooit te weten komen. Ze hadden het simpelweg opgegeven. Er kwam iemand met een handkar om hun lijken op te halen en ze werden naar een massagraf gebracht.

De honger werd onmogelijk. In de eerste twintig weken van 1945 stierven er 167% meer mensen dan in dezelfde periode in 1944. Het niveau van 3000 calorieën per dag dat voor de oorlog gegolden had, was gedaald naar 400. Als ik over straat liep was het de vraag hoeveel mensen ik letterlijk dood neer zou zien vallen tussen huis en mijn bestemming. Op een van mijn tochten viel een oudere man tegen mij aan. Dood. De man met de handkar had een vaste route om de lijken van de slachtoffers die op straat neergevallen waren op te halen.

Vele duizenden mannen hadden zich verborgen en de razzia's gingen maar door. Ik moest nu ook gaan uitkijken, want ze gingen steeds jongere jongens oppakken en de kans was groot dat ik nooit meer thuis zou komen. Als ik een Duitser zag verstopte ik me meteen. Veel van die Duitsers waren trouwens Russische krijgsgevangenen die het vuile werk op moesten knappen. Zo bleven ze in ieder geval in leven. Totdat Ome Jozef Stalin ze in zijn kladden kreeg.

Eind april 1945 hield ik op met eten. Mijn maag kon de rotzooi die er nog was niet meer verdragen. Ik kauwde een stuk leer, alleen voor het gevoel iets in mijn mond te hebben, maar het kon me niets meer schelen. De overburen waren ook al dood. Ik bereidde me voor op mijn eigen einde.

Voedseldroppings

De Duitsers en het Rode Kruis sloten een overeenkomst waarbij vliegtuigen voedsel boven de steden mochten droppen. Ze parachuteerden grote blikken met een soort georoosterd brood naar beneden. Normaal voedsel zou duizenden

mensen de dood in gejaagd hebben, omdat hun maag-darmstelsel het niet meer zou kunnen verdragen. Toen de vliegtuigen kwamen hoorde ik Duits Abwehr geschut, maar het stopte vrijwel direct.

De 'American Food Transports' meldden dat er 200.000 gevallen van hongerziekte, en oedeem waren. En ik zat er midden tussen. Geen wonder dat mijn zenuwen op springen stonden en dat ik me doodziek voelde.

Een paar dagen later, op 5 mei 1945 werden we bevrijd door de Canadezen. Een groot tumult brak los, mensen schreeuwden, zongen en huilden, huilden veel. Maar voor een groot aantal mensen, waaronder ik, was de ellende nog niet voorbij. Ik ging die eerste dagen na de bevrijding werken in een officiershotel. Ik werd ober en kwam in de buurt van eten, ja echt eten.

Nasleep

Een van de officieren infecteerde me met difterie. Mijn laatste weerstand verdween en mijn dokter moest bij de Canadezen het serum gaan halen dat mijn leven redde. Als het een paar dagen eerder was gebeurd, was ik er niet meer geweest...

De ziekte veroorzaakte heel hoge koorts en een groot snelgroeiend gezwel in mijn keel waardoor mijn luchtwegen werden afgesneden. Ik herstelde, maar dat kostte me alle kracht die ik nog had. Ik was zes maanden lang volledig verlamd, mijn moeder moest me voeren omdat ik mijn armen niet eens omhoog kon brengen.

Een katholieke verpleegster stak iedere dag een grote lange naald in mijn achterste met vitamine B12. Zij gaf me allerlei informatie over haar geloof en ik had niets anders te doen dan het te lezen. Ik stelde er altijd vragen over en zij zei tegen mijn moeder dat ik wel een goede zou zijn om priester te worden. Toen ik beter was maakte ik een afspraak met een priester en die zei dat ik een jaar moest wachten en als ik er dan nog zo over dacht, dat hij opnieuw met me zou praten.

Maar ik ontdekte de meisjes en wat een zachte plekjes die hadden en hoe goed ze me leerden kussen. Ik hoorde dat ik dat als priester op zou moeten geven, en ik kon het de meisjes toch niet aandoen om ze te verlaten om priester te worden, of wel soms? Toen kwam Johanna langs (mijn echtgenote met wie ik inmiddels 59 jaar getrouwd ben) en ik was voorgoed verloren voor het priesterschap.

In 1960 kreeg ik type 1 diabetes. Ik denk dat mijn ontberingen in de Hongerwinter bijgedragen hebben aan het krijgen van deze ernstige ziekte.

En daarmee kom ik aan het eind van mijn verhaal, maar ik hoor nog steeds de Duitse laarzen op het wegdek stampen en de soldaten zingen dat ze spoedig Engeland zullen veroveren. Ik ben nog steeds verdrietig over de kinderen van mijn leeftijd en over alle andere mensen die het niet overleefden. Ik was bijna een van hen geweest. Ja, zelfs 65 jaren die voorbijgegaan zijn hebben me niet bevrijd van mijn ervaringen in die tijd. Het maakt me nog steeds onbeschrijflijk treurig.

Vertaald uit het Engels door Tom Bijvoet.